

***Blisko, a tak daleko. Polacy w obwodzie brzeskim na Białorusi*, redakcja naukowa Adam Bobryk, Siedleckie Towarzystwo Naukowe, Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” O. Siedlce, Warszawa 2004, ss. 307.**

Książka *Blisko, a tak daleko* pod redakcją Adama Bobryka jest owocem udanej próby zbadania stanu posiadania mniejszości polskiej na terenie obwodu brzeskiego na Białorusi, położonego blisko granicy polskiej, ale pomimo to znajdującego się na marginesie kontaktów, a przez to tak dalekiego Polakom z Rzeczpospolitą (jak trafnie ujmuje to tytuł niniejszej publikacji). Autorzy próbują ukazać świadectwo obecności Polaków na tych terenach, wzajemne przenikanie się z innymi narodami tam zamieszkującymi i uświadamiają ciągle żywe elementy polskości na obszarach obecnej Białorusi.

Podkreślenia wymaga ranga badań zastosowanych przy opracowaniu tego materiału. W przeważającej mierze są to relacje, wywiady, badania ankietowe i analiza materiałów zastanych, co sprawia, iż przedstawiona publikacja jest w wielu aspektach bardzo aktualnym źródłem informacji na temat sąsiadujących z Polską terenów zachodniej Białorusi. Specyfika analizy dotyczącej ludności zamieszkującej te tereny jest dużym wyzwaniem, zarówno ze względu na przeszłość obu narodów, powiązania historycznie, ale także ze względu na swoistego rodzaju granicę dzielącą je obecnie. Granica owa nie jest wyłącznie granicą państw i nie jest tylko rubieżą obecnej Unii Europejskiej. Zaznacza się ona też w świadomości zamieszkujących te tereny Polaków i Białorusinów, pomimo wielu elementów łączących. Trwająca kilka wieków wspólna przeszłość historyczna łączy oba narody i sprawia, że zauważa się w nich specyficzne podobieństwo. Jednak losy historyczne po drugiej wojnie światowej i obecna rzeczywistość sprawiają, że coraz trudniej można je porównywać w sferze mentalności.

Publikacja poprzez swoją strukturę zawiera gruntowną analizę terenów

obwodu brzeskiego. Pierwsze artykuły ukazują nam badania etniczne (m.in. teksty Eugeniusza Sakowicza, Wiktora Kirijenki) wskazując wyraźnie na etniczne zróżnicowanie, które najpełniej uwidacznia się na terenach zachodniej części Białorusi. Następne ukazują liczebność i rozmieszczenie ludności polskiej na tym obszarze (artykuł Adama Bobryka) oraz badanie wyznaczników tożsamości kulturowej i narodowej Polaków na Białorusi. Te najpełniej uwidacznia artykuł prof. Iwony Kabzińskiej bazujący na badaniach terenowych i skupiający się na metodzie bezpośredniego dotarcia do rozmówcy. Uświadamia on czytelnikowi ogrom znaczenia zjawiska świadomości narodowej dla Polaków zamieszkujących badane tereny. Opracowanie to nabiera szczególnego znaczenia z uwagi na fakt, że przecież już okres powojenny zaznaczył się charakterystyczną antypolskością i działaniem według niechlubnej zasady przytaczanej w relacjach m.in. badacza Mikołaja Iwanowa. Podkreślał on oficjalną politykę władz wobec mniejszości polskiej na Białorusi, charakteryzującą się wyraźnym pragmatyzmem i działaniem według zasady, że na terenach białoruskich nie ma Polaków, a jedynie spolszczeni Białorusini. Pielęgnowanie świadomości narodowej i jej wyznaczników było więc na tych terenach nie lada wyzwaniem.

Znaczenie tradycji oraz dbałość o nią zostaje nam ukazana w kolejnym prezentowanym w niniejszej publikacji artykule, którego autorem jest Wiesław Czelusiński. Czytelnik zauważy bez wątpienia, że znaczna część pracy poświęcona jest zagadnieniom dotyczącym życia religijnego, np. wnikliwa i wieloaspektowa analiza Adama Bobryka *Kamieniec jako centralny ośrodek życia religijnego regionu*. Podkreślają one znaczenie religii dla mieszkańców tego obszaru. Kolejne artykuły ukazują bogactwo historyczne oraz całość dziedzictwa kulturowego badanego regionu, a także wiele miejsca poświęcają współpracy w dziedzinie samorządności oraz działalności wydawniczej.

Patrząc całościowo na omawianą książkę, a szczególnie na opracowania dotyczące działalności oświatowej Polaków na Białorusi (ukazane m.in. w artykułach Michała Dobrynina, Heleny Kiwako, Barbary Stelinowskiej) można przyjąć za słusne w stosunku do mniejszości polskiej na Białorusi stwierdzenie Rogera Brubakera, który określa mniejszość narodową w kategorii „dynamicznej postawy politycznej”, a nie w kategoriach czysto statycznych i demograficznych. Odrodzenie polskiej świadomości narodowej na terytorium obecnego państwa białoruskiego było procesem bardzo skomplikowanym i narażonym na represje (początek wieku przyniósł falę rusyfikacji przejawiającej się w tłumieniu i niszczeniu jakichkolwiek przejawów poczucia narodowego, a nie tak odległe czasy komunizacji zamierzały dopełnić tego politycznego wyzwania). Kiedy czytelnik zagłębia się w lekturę tejże publikacji, dochodzi do podobnych tezie Brubakera wniosków. Aktywność Polaków na terenach dzisiejszej Białorusi nabrała dla wielu więk-

szego znaczenia, dzięki zauważalnemu ostatnio konfliktowi, który dotyczy działalności Związku Polaków na Białorusi. Można by pokusić się o dalszą interpretację tezy Brubakera, według której mniejszości ze względu na ich „etnokulturowe pokrewieństwo” dążą do swych „etnicznych ojczyzn”. Powiązania Polaków zamieszkujących tereny Białorusi z ojczyzną przejawiają się w podejmowanych przez nich przedsięwzięciach mających na celu zachowanie kultury, tradycji oraz wiary przodków. Tendencja ta jest uwidoczniona w niniejszej publikacji mnogością artykułów dotyczących szeroko pojmowanej współpracy polsko-białoruskiej na rzecz powstawania i organizacji różnego rodzaju przedsięwzięć, mających na celu podtrzymanie świadomości narodowej. Ważne podkreślenia jest również pozyskanie licznego grona badaczy z Republiki Białoruskiej, należy tu więc wymienić Wiktora Kirijenkę, Weronikę Misiutę, Marinę Karabyko, Inesę Naliwajko, Michała Dobrynina, Ludmiłę Ananczuk, Helenę Kiwako, Wasilija Stiepanowicza, Helenę i Witalija Pieriechodów, Alesię Michajłową, Tamarę Karelcewą. Warto zwrócić także uwagę na przelamujący stereotypy artykuł abp Abla (Popławskiego), ordynariusza prawosławnej diecezji lubelsko-chełmskiej, poświęcony polskim akcentom w życiu Cerkwi na Ziemi Brzeskiej.

Polacy i Białorusini przeszli obok siebie długi szlak dziejowy, aż do jakże trudnej i skomplikowanej historii najnowszej. Można z całą pewnością potraktować te dzieje jako, oprócz historii sąsiedzkiej, historię różnych szlaków i odrębnych do pewnego stopnia cywilizacji. Region, jakim zajęli się autorzy książki zredagowanej przez Adama Bobryka, jest pełen skomplikowanych i niejednokrotnie drażliwych momentów z dziejów przeszłości, a problem przenikania się i wzajemnych wpływów kultury polskiej i białoruskiej jest wielowiekowy i wielopłaszczyznowy, co stanowi przedstawioną lekturę niezwykle wartościowym i cennym opracowaniem.

Renata Szwed
(Warszawa)